

L'ofici creatiu

Fragments de dietari

per Josep Marí

L'any 1990, entre els dies 10 i 28 de gener vaig fer una estada vacacional a Les Couëts, un poblet de devora Nantes, a casa dels meus amics Diego i Arlette Jiménez. Durant tot aquell sojorn vaig dedicar bona part del meu temps a llegir i escriure. Allà vaig enllestir alguns textos sobre el Pirineu aragonès, que avui figuren al meu darrer llibre, *Els deixants de la llum*. M'ha semblat escaient d'oferir al lector una tria de fragments del dietari que aleshores vaig escriure, relacionats principalment amb el meu món creatiu. Vet-los tot seguit:

Dimecres, 10 de gener

M'agrada esmorzar a Chez Georges. Passar-hi llargues estones llegint, escrivint. Al matí, hi fa molt bon estar. Hi ha força calma. Pel carrer, no s'hi pot parar gaire, perquè fa geloreta; fred intens quan la humitat penetra.

Anit vaig llegir fins a la mala hora dins el llit. Avui he continuat amb la mateixa lectura. *D'adés i d'ahir*, de M. Villangómez, és un llibre d'una gran amenitat, que té l'avantatge de poder-se agafar pel capítol que més us plagui en qualsevol moment. Per aquesta raó, me'n quedaven uns quants per llegir, i ara passo molt de gust de posar-m'hi.

En haver dinat, torno al bar, ara amb la intenció d'escriure una mica. Veiam si sabés donar forma a un dels dos textos que em queden per escriure del meu viatge, l'any 88, pel Pirineu d'Osca. Voldria encabir-hi un comentari, ni que fos breu, sobre un llibre bellíssim —*Le Haut Aragon vu par Lucien Briet*— de fotografies del Pirineu. Al capdavant, crec que me n'he sortit. No m'ha estat gaire costós, perquè tenia davant meu el llibre i, de més a més, un resum que, temps ha, havia fet sobre el gran pirineista Briet.

L'altre text que em queda per escriure de la meva estada al Pirineu és el que correspon al darrer dia, quan visitarem l'emmurallada ciutat d'Aïnsa. La veritat és que en guardo unes notes escadusseres i no em serà fàcil de recordar gaires detalls d'aquell passeig. De totes maneres, jo que tinc una memòria fatal per a certes coses, he observat que, en posar-me damunt els papers, amb poques referències disponibles, puc anar recordant, si no totes les coses, gairebé totes, i revivint allunyades sensacions d'ambients i de paisatges. Jo som una persona d'una agudesa mental nul·la, que només per tossuderia arribo a treure alguna cosa en clar del que veig i del que visc.

Dijous, 11 de gener

He escrit tot el matí a Chez Georges. Tranquil·lament, com sempre. Mentre escrivia, m'adonava amb quanta facilitat fluïa l'escriptura. Res no em destorbava. Potser és, també, que l'ofici —diguem-ne ofici— d'escriure requereix molt de temps per davant, com si un no tingués cap altre maldecap per atendre. De fet, no hi ha res més inquietant que escriure a estropades, a estones perdudes, amb la dificultat de reprendre el fil del que escrivíem, amb el cansament i la son que ens venç. Certament, la feina de l'escriptor —com la de tot creador— pot arribar a ser molt agraïda, molt gratificant, quan l'esma s'imbuïx d'aquesta estranya pau. Però és aspriva i dura, si els destorbs i els torbaments s'encreuen al seu curs. És una cosa angoixosa no saber enllestir un parell de fulls iniciats amb un reconegut encert.

Fa unes setmanes que veig la meva pròxima obra pictòrica pintada només amb dos colors: negre i terra (potser un siena). I blanc, naturalment, només que sigui el de la tela o del paper. Potser el blau m'ajudaria a créixer la gamma cromàtica, però cal fer la prova. Primer, negre i terra. Jo ja he pintat només amb negre algunes vegades, i sembla un fet provat que aquelles obres que hi he fet han tingut una especial acollida. És clar que, amb el negre, sempre s'hi podia mesclar algun to cromàtic provinent del dissolvent, soltat d'altres colors.

És curiós que aquesta idea de pintar amb terra i negre se m'acudís a Eivissa. Certament, les coses de l'art són ben íntimes i d'una lògica mala d'entendre. En canvi, en aquest país on ara em trobo, de boires si fa no fa quotidianes, de parets velles tapissades de líquens, de teulades obscures i d'arbres despullats, aqueixos dos colors semblen molt adients. ¿Pensava en Les Couëts, en tot aquest dilatat país de Retz, quan m'anticipava a allò que potser seran els meus quadres propers?

A la tarda, he sabut deixar llest el breu text sobre Aïnsa, corresponent al viatge pel Pirineu. Demà començaré a passar-ne el quadernet a màquina. Això em fa una mica de peresa. No es tracta només del fet mecànic de transcriure'l, sinó d'anar-ne millorant algunes expressions, d'enriquir el llenguatge, de corregir-lo tot dant mà dels diccionaris –aquestes eines tan imprescindibles, que solem usar més com més coneixem una llengua i tenim, per tant, més ocasions de dubte–; de millorar, en definitiva, el resultat final, de polir-lo, d'afilar el llenguatge, de refrescar-lo encara si és possible, d'evitar els encarcaments probables.

Divendres, 12 de gener

No m'està bé de dir-ho, però em meravella la facilitat amb què, de moment, van fluint aquestes notes. Un no se n'adona i, sense saber com ni com no, va re-fent les vivències, explorant una part molt vaga del subconscient, concretant propòsits encara epiteliars. És clar que, sense la quietud, la indecisa calma del bar a mitjan matí, altra cosa seria l'ordenació del pensament. Quan senti la gent massa damunt i el rebombori puja, llavors és impossible o, si més no, treballós d'escriure res que s'ho valgui. Aleshores potser és millor d'arriar veles i d'esperar un bon vent.

Però, de moment, no em puc queixar. Tanmateix és un repte difícil aquest d'escriure diàriament allò que va passant al meu entorn domèstic i, amb tot, estrany. Hom corre el risc de la monotonia, de parlar massa, per exemple, de la boira que ensaliva la gespa i, a poc tret, la dissol. Jo sóc persona d'una profusa capacitat sensitiva, però el meu pensament va a poc a poc, fa moltes voltes, s'hi repensa. La meva percepció del món és tan intensa com difícil la paraula que l'expressa o pretén d'expressar-la.

***

Al capvespre, he hagut d'anar al dentista. La gent té pànic als dentistes. És una por que jo mai no m'he explicat, per tal com avui dia hi ha prou mitjans i avanços per no fer mal al pacient, que, en qüestió de queixals, sol arribar a sentir el seu bon dolor sense que li n'hagin d'afegir. Jo he anat al dentista diverses vegades en la vida i mai no he sentit cap dolor que no fos raonable i, per tant, aguantador. És més, em diverteix tant el ferramental que utilitzen els dentistes, tot aquell joc de mirallets, de "tornavisos" i de torns, que en certa ocasió vaig arribar a dir al meu dentista que m'havia de fer una relació dels seus estris, amb una síntesi de la seva utilitat, a fi de poder-ne escriure un poema de to, diguem-ne, juganer. El meu dentista es degué pensar que jo anava de prendre-li el pèl, i mai no va atendre la meva demanda. Encara ara penso que la idea convindria que fos aprofitada per algú més assortat que jo.

Dissabte, 13 de gener

El volum 15 de l'obra completa de Josep Pla, *Les illes*, sol acompanyar-me en tots els viatges, no sé si per una necessitat inconscient de no perdre el contacte, ni que sigui per uns dies, amb el meu món mediterrani, o fins i tot per intensificar-lo quan viatjo per la nostra mar. Se m'han fet les dues de la matinada llegint Pla. Considerem que les dues de la matinada, en aquest país, és una hora força intempestiva. Però em costa d'agafar el ritme francès de la son. El de la gana, en canvi, sempre el tinc a punt. Menjar, per a mi, constitueix, més que no pas una necessitat, un plaer extraordinari, i això, naturalment, té els seus inconvenients.

Bé, deia que he llegit Pla fins a les dues. He llegit –la meua lectura és lenta– mig capítol de "Còrsega, l'illa dels castanyers", i no he pogut evitar, com sol passar-me quan llegeixo aquest llenguatge tan expressiu i directe de Pla, d'estufir a riure unes quantes vegades, dins el llit, com un beneit. Tot sovint, però, havia de tornar sobre la lectura per copsar en la seva profunditat la càrrega poètica de moltes descripcions que l'empordanès fa de les coses que l'envolten, de la natura que, sens dubte, el subjuga. Quina meravelliosa descripció fa Pla de l'asetet que obsequiosament posa al seu servei el senyor Morelli. Són unes quantes pàgines absolutament recomanables, adobades d'una insòlita capacitat d'observació i d'un llenguatge tan gràfic i real com per veure davant la nostra ment la figura esquelètica i peluda d'un ase que, com tots els de l'illa, només demana una dotzena de fuetades per posar-se de camí, desentès de la seva trista i llastimosa fesomia i del seu posat somnolent i inexpressiu. Les pàgines de Josep Pla sobre l'ase de Còrsega m'han fet pensar en un altre text magistral del mateix llibre: les pàgines que Pla dedica als fenomenals –avui ja gairebé extingits o extingits del tot– bigotis formenterers. En la meua modesta opinió, és difícil de trobar ningú que compregui com Pla la complexitat del món mediterrani.

****

He anat al bar a prendre un cafetó —un mal café quasi sempre— i a escriure. Després, de camí cap a la casa, he fet un nou dibuix. Cada dia descobreixo indrets d'una colpidora plasticitat, i són elements del poblet ben modestos. Ni tan sols arquitectònicament tenen cap vàlua. És més la llum, la textura, la solitud dels carrerons.

Dilluns, 15 de gener

Dia complet de feina. Avui he fet tot allò que venia sent el meu propòsit. Al matí, he escrit una mica; també, en haver dinat. Després Arlette ha estès un hule sobre la taula del menjador, i hi he escampat els escassos elements amb què compto per pintar. A la paleta, blau, negre i siena. A partir d'un dibuixet, he pintat un *gouache* d'un tros del carrer que travessa el poble. Té l'aspecte d'una aquarel·la. No sé si l'atmosfera que hi volia reproduir hi acabava de ser, però el resultat no em pareix del tot negatiu. Crec que l'experiència cromàtica tan minvada és suggerent i m'obre un "nou" camí pictòric. Aquestes coses, pintades a l'oli, encara potser tindrien més possibilitats.

Algú es pot preguntar com pinta aquest bon home un carrer de Les Couëts sobre la taula del menjador. El primer dibuix que en vaig fer dies passats m'ha servit de referència. La part creativa —allò més íntim i sentit— era guiada pel pensament i per la pròpia sensibilitat. La meua pintura es va fent progressivament intramurs. L'avançada fotofòbia que pateixo no em permet de desplegar els meus estris a cel obert, sobretot si són hores de llum intensa. Si mai pinto del natural —com més va, més poc, ja ho deia—, és en hores crepusculars, d'ombres llargues, situat a l'ombradiu dels puigs o de les cases. Aleshores, tanmateix, he de fer un esforç considerable d'acomodació visual, quan passo els ulls del motiu pictòric —que encara ostenta brillloses resplendors solars— a la diferent lluminositat de l'ombra damunt la tela o el paper. Això que acabo de dir, la lluminositat de l'ombra, sembla un contrasentit. Però, als

meus ulls, la blancor del paper i de la tela posats a l'ombra és enlluernadora. D'altra banda, els colors del tema pictòric, encara assolellats, tenen un altre registre enmig de l'àmbit ombrós. Tanmateix, si tingués la paleta i el cavallet al sol, aleshores els meus ulls malalts no veurien res altre que un bellugueix frenètic de lluminàries, de colors turmentadors. Un caos inextricable i enervant. Maleïda sort! Ben mirat, emperò, la quasi absoluta necessitat de prescindir del natural extramurs deu conferir a la meua pintura un to més personal, el bandejament d'allò que és anecdòtic, la recreació de la llum, que pot transformar-se en una veritable idealització lírica o èpica, segons del que es tracti o del que es pretengui.

Dimarts, 16 de gener

Pensava que potser no estaria malament de reprendre el meu *dietari desat*, un cop enllestits aquests quaderns de la meua tranquil·la estada sabàtica a França. Ara el meu propòsit és d'explicar dia per dia el que passa, les reflexions que s'interposen, els pensaments que acuden a la ment encalçada. Al meu *dietari desat*, del qual he publicat alguns dies dispersos que podien tenir un cert interès d'"actualitat" o literari, solia consignar aquells fets més notables que es produeixen no pas sempre. Per això mateix era un dietari força indisciplinat, o sia, inconstant. D'un mínim compromís personal. Penso que reprendre'l amb aquell mateix caràcter d'excepcionalitat no seria mala cosa. Al cap dels anys, un voldria tenir més a l'abast algunes vivències, certes conversacions amb la gent, alguna coneixença que us resulta plaent, humanament parlant, interessant. La meua memòria és fatal per a determinades coses. No sabria dir quines. Però com més va més me n'oblido. M'ha passat, a vegades, que he "sabut" d'uns fets de la meua pròpia vida a través del record d'alguns amics. I un d'ells, en concret, molt més jove que jo, d'una clarividència admirable, m'ha recordat sovint successos que jo li havia explicat i que, per a mi, venien a ser part del món que ignoro. A aquest amic, que té facultats per arribar amunt en la seva ocupació, li he ofert algun dia, tot bromejant, de ser el meu secretari. Amb una memòria tan prodigiosa, no hi ha dubte que em faria un gran servei. Però ell no té aquesta desgràcia, que realment ho seria haver d'aguantar un personatge com jo, perfeccionista, irritable i escèptic, força avorrit, si em miro des de fora.

Dimecres, 17 de gener

Salvador Roig, l'arquitecte, que em substitueix en les classes de dibuix durant el meu sojorn, em va fer l'encàrrec d'escriure-li uns fulls sobre l'arquitectura eivissenca per a la revista *d'A*, editada pel Col·legi d'Arquitectes de les illes. El tema de l'arquitectura sempre m'ha interessat molt. En la meua activitat literària —que és insignificant—, m'ha agradat de referir-me, de tant en tant, a l'arquitectura,

perquè és un element, al meu entendre, fonamental del paisatge rural i urbà. I això, a Eivissa, és un fet irrefutable. Salvador Roig em va demanar que em referís a l'arquitectura eivissenca des d'una percepció literària i profana —òbviament, la tècnica correspon als especialistes—, mirant d'establir-ne els lligams més característics amb l'espai, amb el medi. Li vaig dir que el tema m'agradava, però que no li podia atorgar un compromís ferm, per tal com, ultra les feines que jo portava encarrilades i a les quals no volia faltar, podia sorgir la dificultat de l'allunyament de l'illa, la impossibilitat, si no era a través de la memòria gràfica —que en tinc a bastament— i de les imatges d'alguns llibres, de recrear l'espai illenc. La cosa certa és que encara no he trobat el moment de posar-m'hi, i em sabia greu de no poder atendre aquest bell encàrrec.

Dijous, 18 de gener

Quin dia esplendorós al carrer. És el primer de sol —de sol de debò— de la meva estada en aquest poble. La mica de solellet de diumenge passat mentre dinàvem fou just això, una càlida almoïna. Avui, el sol té una consistència categòrica. L'àmplia esplana-da que hi ha davant la casa —on els arbres són joves i la verdor és primeta—, avui, si fóssim dimecres —els dimecres no hi ha escola—, s'hauria omplert d'infants. Gent d'edat, a vegades, hi juga a la petanca. Amb tot, és solitària, plena de llum expectant. Els carrers no semblen tampoc els mateixos carrers. Aquest solell pletòric de transparència, l'aire aturat i invisible els han canviat d'aspecte. No semblen els mateixos. Els blancs freds de les cases tenen un posat nou, aliè i tot a la contrada. Sobre les teules, s'hi cuida calar foc. Les plantes dels jardins proclamen rotundes les diferents verdors, totes obscures i lluecents, més blavoses, més càlides, més... Continuen dempeus i enyoradissos els arbres sense fulles, amb la fusta que es procura tota la llum possible sobre els blancs filaments de les branques.

L'indret, realment, s'ha transformat. No sabia dir si m'agrada més Les Couèts sota la boira. El dia potser és massa bonic per a un poble que no té gaires coses a ensenyar, que és en tot discret i mediocre. I per això especialment té encant, perquè no hi ha senyals pretensiosos, sinó una raonable contenció, una assumptió modesta de la vida. Sota l'aire estovat, que és, com ja sabem, gairebé indefectible, el poble adopta una expressió intensa, una força plàstica que us atreu i emociona. La grisalla és d'una bellesa molt íntima i esponjosa. Vist a la llum del sol, Les Couèts es torna postalleta ensucrada, d'un vernís irreal i impertinent.

***

Hauré estat una horeta escrivint el quadern. Al moment de pagar el cafè, la senyora del bar m'ha sorprès amb una pregunta:

—Avez vous terminé vos écritures?

—Oui, madame; pour aujourd'hui —contestava jo.

No era una pregunta de to indiscret. Era complimentosa i solidària. La senyora es devia sentir en el deure d'intercanviar algun mot que no fos estrictament comercial amb el seu client pertinaç, fidelíssim. “Estrany client —m'imagino que pensa—, que se'm passa les hores al bar prenent cafès, escrivint, sense a penes girar la mirada al seu voltant, absort en els seus papers, impermeable a alguns instants de rebombori. Aquest home, evidentment, no és un recaptador d'impostos. Podria ser un refugiat que escrivís les memòries de l'exili. En tot cas, és un personatge curiós, prou original i força solitari. Un personatge estrany d'allò més, quasi misteriós i taciturn. Ni tan sols parla sol en la seva impassible soledat. Està absent, lluny d'aquest món feliç. Què escriu aquest senyor de mirada tènue, de dificultosa parla francesa? Apareix d'any en any, com un fugitiu que ací tresoreja quelcom molt valuós i secret, i escriu, a estones, per dissimular, coses absurdes. Però està massa traquil, res no el torba. Escriu, tal vegada, una novel·la? Però no en fa cara, d'escriure novel·les. No té l'aparença d'un home gaire imaginatiu. Ves-teix com tothom, gens estrofolari. No té un aspecte mundà ni bohemí. No: novel·lista no ho és”.

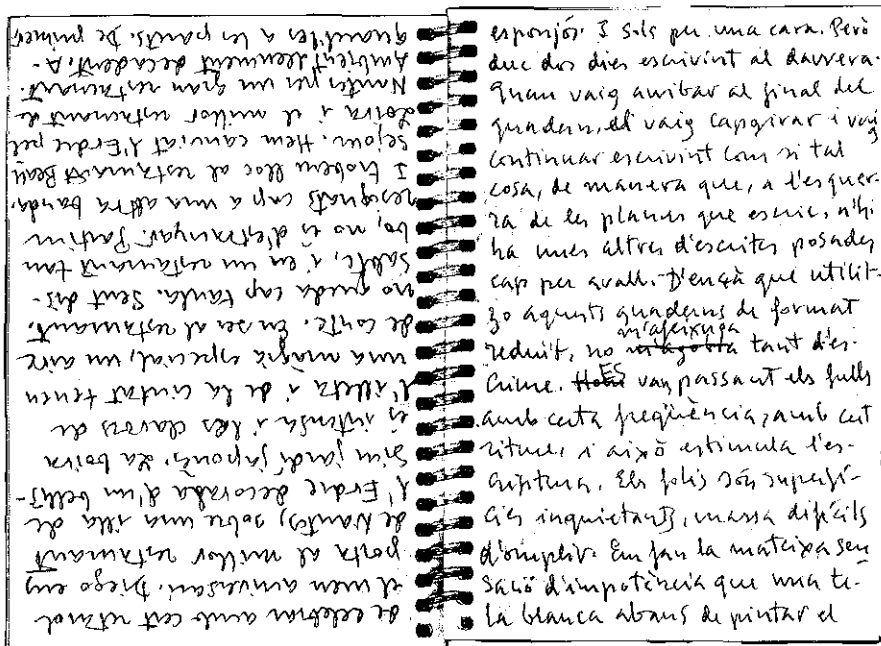
La senyora del bar ha volgut tenir un lleu acostament a aquest insòlit personatge, a qui potser algun dia preguntarà què fa, a què es dedica, de quines terres desconegudes ve. La insignificant pregunta de la senyora m'ha sorprès realment, i alhora farà sentir-me, d'ara endavant, observat, objecte de comentaris *soto voce*. Amb prou sort, m'ignorarà tothom com jo l'ignoro.

Mentre passo coses a màquina, sonen, a la casa, bellíssimes cançons de Jacques Brel. Però em desbaraten. Tenen una cadència i un ritme tan divers del meu arítmic tecleig que la meva feina no avança. El poder de la música és superior al dels papers que reviso i transcriu. Jacques Brel fou un gran creador i un excel·lent intèrpret de melodies. El dia de la seva mort, acompanyant la nova, varen posar, per ràdio, la seva millor cançó: “Ne me quitte pas”. Em va venir pell de gallina.

Divendres, 19 de gener

Acostumo a escriure en quadernets de butxaca, sense ratlles, blancs. En prefereixo uns que tenen les cobertes gruixudes, en plàstic de colors vius. El paper d'aquests quaderns és de més gramatge, de manera que, quan escriviu, els fulls no s'enrotllen. M'agrada escriure sobre paper ben esponjós. I sols per una cara. Però duc dos dies escrivint al darrere. Quan vaig arribar al final del quadern, el vaig capgirar i vaig continuar escrivint com si tal cosa, de guisa que, a l'esquerra de les planes que escric, n'hi ha unes altres d'escrietes posades cap per avall. Així, el caragol del quadern no és cap destorb.

"Quan vaig arribar al final del quadern, el vaig capgirar i vaig continuar escrivint com si tal cosa, de manera que, a l'esquerra de les planes que escric, n'hi ha unes altres d'escrites posades cap per avall".

D'ençà que utilitzo aquests quaderns de format reduït, no m'afeixuga tant d'escriure. Es van passant els fulls amb certa freqüència, amb cert ritme, i això estimula l'escriptura. Els folis són superfícies inquietants, massa difícils d'omplir. Em fan la mateixa sensació d'impotència que una tela blanca abans de pintar el quadre. Fins que no l'heu tacat una mica, sou un ésser a mercè de la sort més que no pas de les vostres facultats.

***

A la tarda, he escrit moltes hores a màquina; massa hores. M'he quedat envergit de tant de seure. Els escrits del viatge als Pirineus se'm figuren amb alguns nusos que voldria desfer. Principalment, d'expressivitat, de llenguatge. Quan un escriu, no sempre troba el gir més eufònic, més enlluernador; la paraula més aguda, el mot més dràstic. En la segona lectura, se us acuden solucions més penetrants i incisives. Imagineu-vos, doncs, si les lectures se succeïssin raonablement. Avui, els meus diccionaris han complert un paper fonamental.

Dissabte, 20 de gener

Quan la senyora del bar, que té un parlar melodiós, m'ha servit el segon cafè amb llet del matí, jo no m'esperava que m'anés a fer cap nova pregunta per ara. Però heus ací que l'ha llançat decididament:

—Que-est-ce-que vous écrivez, monsieur?

—Je écri mon journal.

No he sabut dir res altre. Ni tan sols una resposta evasiva que fos menys compromesa. I he dit "journal" no sabent si realment era la paraula adequada. Però la senyora m'ha entès, i ha contestat satisfeta: "Ah, bien".

Potser hauria estat poc elegant de respondre amb evasives a una senyora tan cordial i simpàtica. Però el cert és que, si no li he contestat així, no ha estat per no voler, sinó per no saber. La meua agilitat mental és un desastre, i si, per paga, s'ha de produir en francès, arriem veles. De fet, les coses de l'elegància en el tracte són molt relatives. Jo sóc més donat a la resposta franca, com és el cas. Però la resposta franca pot convertir-se en quelcom del tot impertinent, segons de què es tracti. De manera que la sinceritat no sempre és elegant, ni de bon tros. L'elegància en la comunicació deu haver de ser ambigua i, si s'hi escau, afalagadora. L'afalac gratuït no és res que em passi per la ment, i les respostes evasives no sempre queden al meu abast ni són sempre recomanables. Amb la gent de confiança sóc, a vegades, mordaç i crustaci, però aquesta gent ja sap que, interiorment, sóc un animalot molt sentit.

Després m'he figurat quins pensaments haurà aixecat dins ella l'escriptura del meu dietari: "Aquest home deu escriure un dietari bastant monòton i avorrit. Si el tinc hores i hores seient al bar, cada dia, indefectiblement a la mateixa taula. Si no deu sortir del poble i no fa cara de ser persona gaire comunicativa. Si, de fet, la vida de cada dia és una cosa tan irrellevant que no es val gens l'esforç de parlar-ne. Aquest home m'haurà enganyat. Més que no un dietari deu estar escrivint unes memòries. Les memòries, amb la perspectiva que el temps procura, deuen tenir més possibilitats literàries i de fantasieig. Escriure, per exemple, del que s'ha dinat —si no és que s'hagi dinat d'allò més bé— no sembla gaire atractiu. Aquest senyor és un personatge curiós, potser una mica tocat d'ala".

JOSEP MARI